

Redengevende omschrijving voormalige looierij

Heuvel 20 te Dongen
gemeente Dongen

Karlijn Kersten, MA

Objectgegevens

Adres : Heuvel 20
Plaats : Dongen
Postcode : 5101 TD

Algemene gegevens

Oorspronkelijke functie : leder pak- en drooghuis
Huidige functie : woonhuis met kantoor
Bouwjaar : 1911 / 1929
Bezoekdatum : 19 november 2018

Monumentenhuis Brabant B.V.
Markt 9
4931 BR Geertruidenberg
www.monumentenhuisbrabant.nl
T. 0162-511833
E. info@monumentenhuisbrabant.nl

Monumentenhuis Brabant B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inleiding

Situering, geschiedenis, hoofdvorm

Aan de Heuvel 20 te Dongen is een voormalige leerlooierij gelegen. Heuvel is een voormalig gehucht rondom een driehoekige brink ten zuidwesten van Dongen gelegen aan de beek de Donge. Typerend voor dit gehucht is dat zich hier vrijwel alle typen van bedrijfsgebouwen met betrekking tot lederverwerking -van thuiswerkers tot industriële arbeid- bevinden. Naast de looierij van nummer 20 staat een kleine huislooierij gevestigd op nummer 16 en aan de overzijde van de straat staat op nummer 15 de grote leerlooierij met pakhuis van de firma J. van den Assum. Beide panden zijn beschermd als rijksmonument.

De ligging aan de Donge zorgde voor zuiver stromend water, wat samen met de zuren uit eikenschors nodig was voor het looien van huiden. De huiden werden in de beek gehangen om te weken, na enige tijd werden de huiden van hun vet ontdaan en daarna werden ze maandenlang met eikenschors in looikuipen ondergedompeld. Vervolgens werden de huiden te drogen gehangen op de zolder van de looierij, waarvan de houten zijwanden konden worden opengezet.

Heuvel 16 betreft een looierswoning met leerdroogzolder en een haaks aangebouwde leerlooierij. De beperkte schaal duidt erop dat er sprake was van een nevenactiviteit als thuiswerkende looier. In 1929 vroeg de eigenaar A. van Dongen toestemming om op zijn perceel een grotere leerlooierij bij te bouwen. Vermoedelijk is de uit 1911 daterende leerlooierij van de Gebroeders Schoenmakers te Rijen in augustus 1929 gesloopt en vervolgens opgebouwd aan de Heuvel te Dongen om daar deel uit te gaan maken van de 'Ouderwetsche Kuipzoolleerlooierij A. van Dongen'. In 1962 vindt er erfscheiding plaats, waardoor de looierswoning en de vrijstaande looierij twee adressen worden. In 1973 wordt Heuvel 20 verbouwd tot woonhuis met praktijkruimte en tegenwoordig is het pand in gebruik als woonhuis met kantoor.

Het pand Heuvel 20 is gelegen aan de zuidzijde van de Heuvel met de nokas haaks op de straat. Het pand heeft een rechthoekige plattegrond, drie bouwlagen en een kap onder zadeldak gedekt met gesmoorde muldenpannen. De gevels zijn opgetrokken uit schoon metselwerk in kruisverband met een vernieuwde cementvoeg. De zijgevels bestaan vanaf de verdieping uit een houten gevelbekleding van rabatdelen. Alle vensters hebben nieuwe raamvullingen. Ook de houten luiken zijn vernieuwd. Tegen de rechterzijgevel is een kleine moderne aanbouw gerealiseerd. Door de nok aan de achterzijde steekt een gemetselde schoorsteen.

Luchtfoto met locatie van Heuvel 20. Bron: Google Maps.

*Uitsnede van dezelfde luchtfoto met locatie van Heuvel 20.
Bron: Google Maps.*

Topografische kaart, 1936. De zwarte pijl markeert de locatie van Heuvel 20. Bron: topotijdreis.nl.

Beschrijving

Voorgevel

De voorgevel heeft drie vensterassen. In de centrale as bevinden zich drie getoogde gevelopeningen boven elkaar met enkelruits vensters, onder een gemetselde segmentboog, met bakstenen lekdorpel en met houten luiken. Deze gevelopeningen dienden oorspronkelijk als hijspoorten. Ze worden geflankeerd door kleinere getoogde enkelruits vensters onder gemetselde segmentboog en met bakstenen lekdorpel. De gevel wordt beëindigd door een dakoverstek met windveer en makelaar. In de geveltop bevindt zich een houten hijsbalk. Veertien muurankers markeren de balklagen.

Voorgevel.

Linkerzijgevel

De linkerzijgevel heeft op de begane grond een getoogd venster met ijzeren rooster, onder een gemetselde segmentboog en met bakstenen lekdorpel. Rechts daarvan een vernieuwde houten getoogde voordeur onder bakstenen segmentboog. Het overige deel van de gevel op de begane grond (binnen de aanbouw) heeft twee getoogde vensters, een deur en nog een venster. Op de verdiepingen zijn de oorspronkelijke houten lamellen vernieuwd met vaste houten rabatdelen. Hierin bevinden zich op de eerste verdieping een klein en groot dubbel venster. Op de tweede verdieping zitten net onder de dakrand een enkelruits venster en een dubbel venster. In het dakvlak bevindt zich een dakvenster.

Linkerzijgevel.

Linkerzijgevel.

Rechterzijgevel

De rechterzijgevel heeft op de begane grond v.l.n.r. twee getoogde gevelopeningen onder gemetselde segmentboog met dubbele opgeklampte deuren, waarin moderne puien zijn geplaatst. Links met glasdeur en twee ramen, rechts een driedeling in ramen. Vervolgens bevinden zich drie vensters in de gevel onder gemetselde segmentboog met bakstenen lekdorpel. Vanaf de verdieping zijn de oorspronkelijke houten lamellen vernieuwd met vaste houten rabatdelen. Drie muurankers markeren de balklagen. Op de verdieping een groot en een kleiner dubbel venster. Op de tweede verdieping v.l.n.r. twee enkele vensters, een dubbel venster en nog een enkel venster. In het dakvlak drie dakvensters en zonnepanelen.

Rechterzijgevel.

Achtergevel

De achtergevel heeft op de begane grond twee getoogde vensters onder gemetselde segmentboog en met bakstenen lekdorpel. In lijn met deze vensters op de verdieping twee identieke vensters. Op de tweede verdieping eveneens twee soortgelijke vensters, maar iets verder uit elkaar. In de nok van de gevel vijf uilengaten boven een dichtgezette gevelopening (nog te herkennen aan de segmentboog in het metselwerk). De gevel wordt afgesloten door een dakoverstek met houten windveer en makelaar. Twaalf muurankers markeren de balklagen.

Begane grond niveau van de achtergevel.

De achtergevel op verdiepingsniveau.

Interieur

De voormalige leerlooierij bestaat uit drie bouwlagen en een zolder. De begane grond is ingedeeld als kantoorruimte. Vanuit het ingangsportaal is het eerste kantoor toegankelijk. Een tweede portaal bevat de trap naar de bovenverdiepingen en geeft daarnaast toegang tot het tweede kantoor, een bergruimte en de aangebouwde serre. Op de begane grond zijn, op de gevelopeningen na, geen herkenbare elementen uit de oorspronkelijke leerlooierij aanwezig.

De eerste verdieping bestaat uit het trapportaal wat middels een glazen wand wordt gescheiden van de grote ruimte met daarin woonkamer en keuken. Op deze verdieping is de oorspronkelijke constructie van het pand zichtbaar. Over de verdieping liggen drie moerbalken die elk op drie staanders liggen. Aan de buitenste staanders zijn ook korbelen bevestigd. Aan beide zijden van de moerbalken bevinden zich de vermoedelijke afgezaagde restanten van de kinderbinten. In de moerbalken zitten nog meerdere haken waaraan vermoedelijk de huiden werden gehangen. Op de eerste verdieping bevinden zich aan een gang drie slaapkamers en een badkamer. In de slaapkamers, en in het trapportaal, zijn de aanzetten van de spanten zichtbaar. Met metalen beugels zijn enkele van de spantonderdelen verstevigd. De zoldertrap bevindt zich in de gang in plaats van in het trapportaal. Op zolder stonden oorspronkelijk drie nokstijlspanten. Ten behoeve van de functionaliteit van de ruimte zijn bij twee spanten de midden- en dwarsstijlen verwijderd. Ook op deze verdieping zijn enkele onderdelen van de constructie verstevigd met metalen beugels. De gebruikte spantconstructie komt overeen met de spantconstructie die gebruikt was in de looierij te Rijen. Op de oorspronkelijke vergunningaanvraag voor de looierij aan Heuvel 20 is een constructie met een schaarspant getekend. Vermoedelijk was de aankoop van de looierij uit Rijen dus geen vooropgezet plan. Vooraan op zolder staat, achter het nog complete spant, het oorspronkelijke en zeer gave hijsrad. Het hijsrad is evenwijdig aan de zijgevel geplaatst waardoor de hijsas niet buiten het gebouw steekt, maar slechts het hijstouw via een gat in de gevel naar de katrol in de hijsbalk leidt.

Het interieur op de begane grond.

Het interieur op de begane grond.

De oorspronkelijke buitenmuur in de serre.

Het interieur op de eerste verdieping.

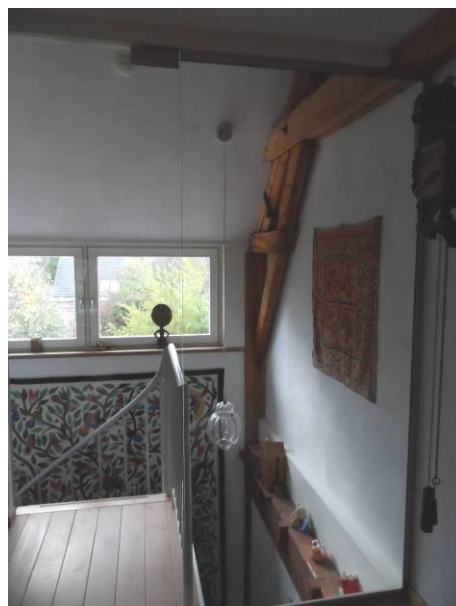
Het interieur op de eerste verdieping.

Moerbalk met versteving op de eerste verdieping.

Spantconstructie in het trapportaal.

Het trapportaal op de tweede verdieping.

Het interieur op de tweede verdieping.

De spantconstructie op zolder.

De spantconstructie op zolder.

Versteving van een van de spanten op zolder.

Het hijsrad op zolder.

Detail van het hijsrad.

Waardering

Cultuurhistorische waarden

Het object is cultuurhistorisch waardevol als uitdrukking van de ontwikkeling van de leerindustrie in de Langstraat en is van belang vanwege de plaats die het gebouw inneemt in de ontwikkeling van de lederindustrie aan de Heuvel, die ontstond in de vorm van thuislooierijen en uitgroeide tot grote looierijcomplexen. Tevens is het object van waarde omdat het een looierij betreft die oorspronkelijk in Rijen stond, maar gedemonteerd werd en weer werd opgebouwd in Dongen, waarbij de functie als looierij gehandhaafd bleef.

Architectuur- en kunsthistorische waarden

Het object heeft architectuurhistorisch belang voor de geschiedenis van de bouwtechniek en als voorbeeld van de typologische ontwikkeling van looierijgebouwen.

Situationele en ensemblewaarden

Het object is van stedenbouwkundige waarde vanwege de beeldbepalende betekenis voor de directe omgeving en vanwege de relatie met de naastgelegen leerlooierijen aan de Heuvel, waar het sinds de jaren '30 van de twintigste eeuw deel van uitmaakte.

Gaafheid en herkenbaarheid

De hoofdvorm van het object is herkenbaar gebleven. Tevens is de oorspronkelijke indeling van de voorgevel goed herkenbaar gebleven, ook al zijn de invullingen van de gevelopeningen vernieuwd. De herkenbaarheid van de zijgevels is aangetast door de toevoeging van relatief veel nieuwe gevelopeningen. Door vernieuwingen van het voegwerk, de houten wanden en de gevelopeningen is de gaafheid van het object aangetast.

Zeldzaamheid

Vanwege de zeldzame typologie en de cultuurhistorische en ensemblewaarden van het object is het object zeldzaam op lokaal, regionaal en provinciaal niveau.